

Bp Artur G. Miziński
Sekretarz Generalny KEP

Rola i znaczenie synodu diecezjalnego – aspekty prawno-duszpasterskie

Wstęp

Pragnę podziękować JE Biskupowi Andrzejowi Jeżowi oraz pozostałym Organizatorom za zaproszenie na dzisiejsze Forum Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Diecezji Tarnowskiej. Dziewiąte Forum, a zatem można stwierdzić, że wytworzyła się już pewna tradycja tych spotkań. To bardzo budujące móc zobaczyć tyle osób, dla których sprawy wiary i Kościoła są ważne, osób, które nie zamykają się tylko we własnych zadaniach, celach, planach na życie, ale szukają wspólnoty, stowarzyszenia, aby się wzajemnie wspierać w pielgrzymce do nieba, ale również by dzielić się doświadczeniem miłości Pana Boga z innymi. To piękne, że są tacy ludzie, którzy nie wstydzą się Jezusa, ale poprzez świadectwo swojego życia, poprzez budowanie wspólnoty i służbę innym, ukazują Boże królestwo. Dziękuję Wam dziś za to z całego serca.

Wasza wspólnota diecezjalna od grudnia ubiegłego roku przeżywa szczególny czas łaski – czas synodu diecezjalnego. Wierzę, że Wasze zaangażowanie na różnych płaszczyznach działalności tego synodu przyczyni się do jego ubogacenia i przyniesie błogosławione owoce w życiu całej diecezji.

W moim dzisiejszym wystąpieniu pragnę zwrócić uwagę na rolę i znaczenie synodu diecezjalnego w aspekcie prawnym i duszpasterskim. Na początku w wielkim skrócie przedstawiona zostanie geneza synodu diecezjalnego – instytucji, która ewoluowała przez wieki, przeżywając okresy rozkwitu, ale także prawie całkowitego zapomnienia. Nieco szerzej zostanie omówione ujęcie synodu diecezjalnego po II Soborze Watykańskim, który przyniósł swoistą odnowę, także jeśli chodzi o zaangażowanie osób świeckich w prace synodu. Po prezentacji uczestników synodu diecezjalnego nastąpi charakterystyka roli biskupa diecezjalnego w kontekście funkcji doradczej, jaką pełni synod. Następnie przedstawiony zostanie ogólny zarys przebiegu synodu oraz efekt jego pracy w postaci uchwał synodalnych.

W związku z tym, że w posoborowym modelu synodu diecezjalnego podkreśla się nie tylko jego charakter prawny, ale również duszpasterski, włączający w to eklezjalne wydarzenie całą wspólnotę diecezjalną, warto aby każdy z tych wymiarów był należycie postrzegany i doceniany, ponieważ ich cel jest wspólny, a jest nim zbawienie dusz.

1. Pojęcie i geneza synodu diecezjalnego

Termin „synod”, łaciński *synodus*, pochodzi od greckiego *synodos*, który łączy w sobie dwa słowa *syn*, co znaczy „razem” i *odos*, czyli „droga”. *Synodos* zatem oznacza razem przemierzać drogę¹. Wspólna droga niekoniecznie musi być realizowana poprzez stawianie identycznych kroków, bardziej chodzi o to, aby razem, we wspólnocie, odkrywać właściwy kierunek i cel oraz by wzajemnie się wspierać w jego osiągnięciu².

Od pierwszych wieków chrześcijaństwa synodalność stanowi istotny element budowania wspólnoty Kościoła³. To poczucie jedności wspólnot chrześcijańskich oraz potrzeba konsultacji w sprawach wiary, jak również w kwestiach rozwijającego się duszpasterstwa, przyczyniły się do powstania instytucji synodu diecezjalnego. Kontakt z biskupem oddalonych od miasta prezbiterów był konieczny w celu właściwego ukierunkowania oraz uaktywnienia pracy duszpasterskiej i rodził się w sposób spontaniczny. Dopiero z czasem kwestie związane z synodem zaczęły stawać się przedmiotem regulacji kościelnego prawa partykularnego i powszechnego⁴.

Warto zauważyć, że synod jest instytucją, która występowała nie tylko we wspólnotach kościelnych, ale również państwowych. Znane są synody zwoływane m.in. przez Imperatorów z Konstantynopola czy też synody z epoki Karolingów. Sam termin *synodus* również w Kościele był stosowany na określenie różnych zgromadzeń: synodu ekumenicznego, prowincjalnego, jak i w odniesieniu do zgromadzenia Kościoła partykularnego.

W związku z tym, że instytucja synodu diecezjalnego powstawała jako spontaniczna odpowiedź na potrzeby danej wspólnoty, klasyfikacja i jednoznaczne określenie daty jej powstania nie jest sprawą prostą, tym bardziej że w pierwszych wiekach chrześcijaństwa Kościół partykularny kształtował dopiero swoje struktury. Wydaje się, że nie można mówić o istnieniu synodu diecezjalnego, w ścisłym tego słowa znaczeniu, przed VI wiekiem. Pierwszym synodem diecezjalnym, z którego zachowało się 45 kanonów, jest synod w Auxerre (południowa Francja) z roku 578, jednak zebrania biskupa i jego prezbiterów przeprowadzane już we wcześniejszych wiekach z całą pewnością dały podstawy do powstania tej instytucji. W literaturze przeważa pogląd, że synod diecezjalny powstał właśnie w wyniku ewolucji spotkań biskupa z prezbiterami Kościoła partykularnego, którzy określani byli jako „senat biskupa”. Prezbiterom na synodzie przysługiwał głos doradczy. Podczas tych spotkań rozwiązywane były naglące sprawy, konsultowane ważniejsze

¹ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002, s. 18; T. Pawlak, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 2002, s. 201.

² P. Rabczyński, *Synod diecezjalny odpowiedzią na znaki czasu*, „Studia Warmińskie” 44/45(2007-2008), s. 233.

³ Tamże, s. 232.

⁴ M. Sitarz, *Synod diecezjalny*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Tom II, 1. Księga II. Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 333.

problemy⁵. Z czasem synody diecezjalne służyły prowadzeniu działalności administracyjnej, sądowniczej, wyjaśniano podczas nich kanony, wydane wcześniej postanowienia, promulgowano również dekrety synodów prowincjalnych. Zdarzało się, że na synodach diecezjalnych, które odbywały się z udziałem nie tylko duchownych, ale i świeckich, ogłaszane były zarządzenia państwowe.

Tak powstająca instytucja synodu diecezjalnego okazała się bardzo pożytecznym narzędziem sprawowania władzy przez biskupa, dyskusji, poszukiwania rozwiązań spraw trudnych, korygowania niewłaściwych praktyk, ale również rozeznawania kierunków duszpasterskich. Synod diecezjalny z czasem przyjął także funkcję instytucjonalnego środka kanonicznego komunikowania i aplikowania praw promulgowanych na synodzie prowincjalnym oraz rozpowszechniania norm soborowych.

W prawie powszechnym synod diecezjalny pojawił się dopiero w dokumentach zwołanego w 1215 r. IV Soboru Laterańskiego⁶. Na mocy postanowień tegoż Soboru synody prowincjalne miały być zwoływane co roku. Ponieważ na synodach diecezjalnych dokonywała się m.in. recepcja uchwał synodów prowincjalnych, powinny były się one odbywać z tą samą częstotliwością.

W Polsce pierwszy synod diecezjalny odbył się we Wrocławiu w 1256 r. Oprócz adaptacji przepisów prawa powszechnego i refleksji nad czystością doktryny czy zagadnieniami życia religijno-moralnego, podczas obrad ówczesnych polskich synodów podejmowano dyskusje nt. sporów między duchownymi i świeckimi – książętami i szlachtą⁷.

Konieczność wprowadzenia reformy trydenckiej spowodowała ożywienie działalności synodalnej, nawet jeśli praktyka corocznego synodu nie przyjęła się. Jednak w kolejnych wiekach znaczenie synodu zdecydowanie zmalało. W niektórych diecezjach praktykę zwoływania synodu zaniechano zupełnie⁸.

Na odrodzenie tej instytucji liczyli twórcy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., umieszczając przepisy dotyczące synodów w księdze II w tytule VIII – *o władzy biskupiej i o tych, którzy w niej uczestniczą*⁹. Miało to na celu podkreślenie znaczenia synodu w zarządzie diecezją. Kodeksowe ujęcie nie precyzowało zbyt dokładnie zadań i celu synodu. Stwierdzono w nim dość ogólnie, że celem synodu jest obradowanie nad sprawami potrzeb duchowieństwa i wiernych diecezji. Zwołującym i przewodniczącym obradom był biskup diecezjalny. Wskazane w Kodeksie osoby miały obowiązek brać udział w obradach osobiście. Warto

⁵ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, s. 18-19, 28-29.

⁶ Tamże, s. 33-34.

⁷ Tamże, s. 35-37.

⁸ W. Śmigiel, *Synod diecezjalny jako wyraz kolegalności Kościoła i szansa na ożywienie duszpasterstwa*, „Teologia Praktyczna” 11(2010), s. 201.

⁹ *Codex Iuris Canonici* Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9(1917), pars II, s. 1-593.

zauważyć, że prawo nie przewidywało wówczas udziału świeckich w obradach. Zaproponowane tematy miały być przedmiotem dyskusji podczas prac przygotowujących synod, w ramach specjalnych komisji¹⁰. Jeśli natomiast chodzi o częstotliwość, to wprowadzono nakaz organizowania synodu diecezjalnego przynajmniej co 10 lat.

Niestety kodyfikacja z 1917 r. nie zdołała nadać, będącej w kryzysie, instytucji synodu diecezjalnego odpowiedniego waloru eklezjalnego. Coraz łatwiejszy kontakt z biskupem oraz podejmowanie dyskusji nad zagadnieniami problematycznymi podczas konferencji pastoralnych duchowieństwa spowodowały, że synod diecezjalny był zwoływany coraz rzadziej¹¹.

2. Instytucja synodu diecezjalnego po II Soborze Watykańskim

Zupełnie nowy etap w rozwoju instytucji synodu diecezjalnego otworzył II Sobór Watykański. Ojcowie soborowi w numerze 36 Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* wyrazili pragnienie, aby „czcigodne instytucje soborów i synodów odżyły z mocą, aby tym lepiej i skuteczniej można się było przyczynić do wzrostu wiary i zachowania dyscypliny w różnych Kościołach, zależnie od okoliczności czasu”¹². Wierność nauczaniu II Soboru Watykańskiego domaga się zatem, aby synod diecezjalny był realizowany w kontekście konkretnego życia Kościoła partykularnego, a także i świata, w którym Kościół „zawsze ma obowiązek badać znaki czasów i wyjaśniać je w świetle Ewangelii”¹³.

W okresie posoborowym kwestie dotyczące synodu diecezjalnego były przedmiotem refleksji przede wszystkim w następujących dokumentach Stolicy Apostolskiej: Dyrektorium ogólnym Kongregacji Biskupów *de cura animarum ad usum dioecesium antistitum*¹⁴, Dyrektorium Kongregacji Biskupów o pasterskich zadaniach biskupów *Ecclesiae imago* z 22 lutego 1973 r.¹⁵ oraz Instrukcji Kongregacji Biskupów i Kongregacji Ewangelizowania Narodów o synodach diecezjalnych, z 19 marca 1997 r.¹⁶

¹⁰ K. Rogala, *Synod diecezjalny, jego historia, struktura i znaczenie w Kościele (refleksja kanoniczno-pastoralna)*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 29(2015), nr 4, s. 157.

¹¹ W. Śmigiel, *Synod diecezjalny jako wyraz kolegierności...*, s. 201; T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, s. 53.

¹² Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2012, s. 255.

¹³ Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2012, n. 4, s. 528; T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, s. 59.

¹⁴ Congregatio pro Episcopis, Directorium generale *de cura animarum ad usum dioecesium antistitum*, R. V. *De synodo dioeciesana*, Polyglotta Vaticana 1971, s. 182-187.

¹⁵ Kongregacja Biskupów, Dyrektorium o pasterskich zadaniach biskupów *Ecclesiae imago* na temat pasterskiej posługi biskupów, w: E. Szafrowski, *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, t. 6, z. 1, s. 15-324, dalej: Dyrektorium *Ecclesiae imago*.

¹⁶ Congregatio pro Episcopis et Congregatio pro Gentium Evangelizatione, *Instructio de synodis dioecesis agendis*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz, P. Zając, Lublin 2013, s. 516-547, dalej: *Instrukcja o synodach diecezjalnych*.

Opis synodu zawarty w Dyrektorium o pasterskich zadaniach biskupów *Ecclesiae imago* zwraca uwagę zarówno na prawny, jak i duszpasterski charakter synodu. Wskazuje, iż synod diecezjalny jest uprzywilejowaną formą pasterskiej posługi biskupa, ponieważ to na nim biskup diecezjalny sprawuje swój urząd i posługę kierowania powierzonym mu ludem w sposób uroczysty¹⁷. Synod diecezjalny, obok wizytacji kanonicznej, ma służyć biskupowi w jego pasterskim posługiwaniu¹⁸. Jednocześnie instytucja ta gromadzi przedstawicieli wszystkich stanów, którzy poprzez swoje zaangażowanie mają dać wkład w przeprowadzenie rzetelnej analizy aktualnego stanu diecezji i w rozeznawanie kierunków działania na przyszłość oraz tworzenie konkretnych norm partykularnych¹⁹. Również Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.²⁰ w kan. 460-468 w odnowiony sposób określa zasady funkcjonowania tej instytucji. Ukazuje ją jako instytucję kanoniczną, ale jednocześnie jako wydarzenie eklezjalne i wspólnotowe²¹.

II Sobór Watykański dowartościował obecność świeckich w Kościele, przypomniał ich godność i zachęcił do odpowiedzialnego włączenia się w kapłańską, prorocką i królewską misję Chrystusa, do współpracy z tymi, którzy z urzędu pełnią posługę władzy w Kościele²². W wyniku posoborowej odnowy przywrócony został również udział osób świeckich w obradach synodalnych. Rozszerzono w ten sposób zasadę reprezentatywności i współodpowiedzialności na cały Lud Boży diecezji.

Zgodnie z definicją, zawartą w kan. 460 aktualnie obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego, „synod diecezjalny jest zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu”. Celem synodu diecezjalnego jest przede wszystkim dostosowanie przepisów Kościoła powszechnego do warunków wspólnoty lokalnej. W samym Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. znajduje się bowiem pięćdziesiąt sześć norm, które odsyłają do prawa partykularnego²³. Władzę ustawodawczą w diecezji biskup diecezjalny wykonuje w sposób zwyczajny – poprzez wydawanie dekretów ogólnych ustawodawczych i wykonawczych²⁴, albo w sposób uroczysty – na synodzie diecezjalnym.

¹⁷ Dyrektorium *Ecclesiae imago*, n. 162-163.

¹⁸ K. Rogala, *Synod diecezjalny, jego historia...*, s. 158-159.

¹⁹ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, s. 66

²⁰ *Codex iuris canonici auctoritate Ioannis Pauli II promulgatus*, AAS 75(1983) II, s. 1-317, *Kodeks Prawa Kanonicznego przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1983, dalej KPK.

²¹ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, s. 93.

²² Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2012, n. 37, s. 140-141; Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2012, n. 25, s. 396.

²³ M. Sitarz, *Synod diecezjalny...*, s. 335.

²⁴ M. Sitarz, *Podstawowe zasady w sprawowaniu władzy biskupa diecezjalnego*, w: *II Polski Synod Plenarny a synody diecezjalne*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, A. Pastwa, Lublin 2015, s. 96-97.

Synod diecezjalny ma zatem za zadanie, zgodnie z prawem powszechnym i w jego granicach, wytyczać drogi i sposoby realizowania zadań nauczania, uświęcania i rządzenia²⁵, szukać metod pracy apostołskiej odpowiadającej na wyzwania czasu i miejsca, rozwiązywać trudności związane z apostołstwem i zarządzaniem, pobudzać do gorliwości, korygować błędy w zakresie doktryny i obyczajów, jeśli takie się pojawiają²⁶. W realizację tych zadań powinni być zaangażowani wszyscy diecezjanie. Synod diecezjalny jest bowiem wydarzeniem sprzyjającym nie tylko refleksji nad aktualną sytuacją i szukaniu odpowiednich rozwiązań, ale również okazją do odnowy życia moralno-religijnego.

Jeśli natomiast chodzi o zagadnienia będące przedmiotem uchwał synodalnych, to obejmują one bardzo wiele aspektów dotyczących konkretnego życia diecezji, m.in. form duszpasterstwa, głoszenia słowa Bożego, katechizacji, działalności misyjnej, sakramentalnej, rodziny, młodzieży czy wreszcie struktur diecezjalnych²⁷.

3. Uczestnicy synodu diecezjalnego według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Prawodawca kodeksowy wyróżnia trzy grupy uczestników synodu diecezjalnego. Są nimi członkowie obligatoryjni, fakultatywni oraz obserwatorzy. Do pierwszej grupy należą: biskup koadiutor, biskupi pomocniczy, wikariusze generalni, wikariusze biskupi, wikariusz sądowy, kanonicy kościoła katedralnego, członkowie rady kapłańskiej, rektor wyższego seminarium duchownego, dziekani, prezbiterzy wybrani w poszczególnych dekanatach, wierni świeccy oraz członkowie instytutów życia konsekrowanego wybrani przez radę duszpasterską w liczbie określonej przez biskupa diecezjalnego, niektórzy przełożeni instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego, które posiadają dom w diecezji, wybrani w liczbie określonej przez biskupa diecezjalnego. Drugą kategorię stanowią uczestnicy, którzy mogą zostać wezwani na synod przez biskupa diecezjalnego jako pełnoprawni członkowie, zarówno spośród duchownych, jak i wiernych świeckich oraz członków instytutów życia konsekrowanego. Ponadto, biskup diecezjalny może powołać na synod – w charakterze obserwatorów – niektórych wyznawców Kościołów lub wspólnot kościelnych, które nie pozostają w pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim. Ich udział w synodzie jest znakiem ekumenicznego otwarcia Kościoła katolickiego także na poziomie lokalnym²⁸.

²⁵ M. Sitarz, *Podstawowe zasady w sprawowaniu władzy...*, s. 102-103.

²⁶ M. Sitarz, *Synod diecezjalny...*, s. 335.

²⁷ W. Góralski, *Charakterystyka i ocena II Polskiego Synodu Plenarnego i współczesnych synodów diecezjalnych w Polsce*, w: *II Polski Synod Plenarny a synody diecezjalne*, s. 37.

²⁸ K. Rogala, *Synod diecezjalny, jego historia...*, s. 160.

Warto podkreślić, że udział osób świeckich w synodzie diecezjalnym stał się po II Soborze Watykańskim nie tylko możliwością, ale wręcz obowiązkiem. Na mocy kan. 463 KPK z 1983 r. świeccy są pełnoprawnymi członkami synodu.

Wszyscy członkowie synodu mają obowiązek osobistego udziału, bez możliwości ustanowienia pełnomocnika. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. nie przewiduje sankcji za nieobecność, jak to miało miejsce w prawodawstwie powszechnym ustanowionym na Soborze Trydenckim, jednak o nieobecności powinien być powiadamiany biskup diecezjalny.

Członkowie synodu powinni się odznaczać m.in. następującymi przymiotami: pewna wiara, dobre obyczaje i roztropność (por. kan. 512 § 2). W wyborze członków fakultatywnych biskup powinien brać pod uwagę ich zaangażowanie, wiedzę, doświadczenie, kompetencje. Podczas otwarcia synodu składają oni wyznanie wiary według formuły zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską. Jeśli zdarzyłoby się, że ktoś głosiłby poglądy sprzeczne z nauczaniem Kościoła, odrzucał autorytet biskupa lub szkodził celebracji synodu, wówczas biskup ma prawo, a nawet obowiązek pozbawić taką osobę mandatu synodalnego²⁹.

Pomoc członków synodu, świadczona biskupowi dla dobra wspólnego, może polegać na ukazywaniu problemów, opinii istniejących w diecezji, udzielaniu rady, wysuwaniu postulatów lub propozycji wobec sytuacji trudnych i tych, które są odczytywane jako wyzwania dla diecezji³⁰. Ich zaangażowanie ma na celu nie tylko przygotowanie materiałów synodalnych, ale również wzmocnienie postawy współodpowiedzialności za Kościół lokalny³¹.

4. Rola biskupa diecezjalnego

Biskup diecezjalny jest tym, który zwołuje synod diecezjalny i przewodniczy jego obradom. O ile przewodniczenie sesjom biskup diecezjalny może powierzyć, na mocy delegacji specjalnej, wikariuszowi generalnemu lub biskupiemu, to samo zwołanie synodu, jak również jego zawieszenie lub rozwiązanie należy do wyłącznej kompetencji biskupa diecezjalnego³². Jemu jedynie również przysługuje władza ustawodawcza w diecezji³³, dlatego tylko on podpisuje deklaracje i dekrety synodalne, które jego autorytetem mogą być promulgowane, bez potrzeby zatwierdzenia czy aprobaty ze strony Stolicy Apostolskiej³⁴. W związku z tym, że biskup diecezjalny jest jedynym ustawodawcą na synodzie, w sytuacji

²⁹ Instrukcja o synodach diecezjalnych, II, 5, s. 529.

³⁰ T. Pawlak, *Prawo kanoniczne...*, s. 203.

³¹ Tamże.

³² KPK, kan. 462, 468.

³³ KPK, kan. 391 § 2.

³⁴ J. Dyduch, *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy Kościoła partykularnego*, „Prawo Kanoniczne” 40(1997) nr 3-4, s. 26.

IX DIECEZJALNE FORUM
RUCHÓW I STOWARZYSZEŃ KATOLICKICH
„Kościół na wzór Chrystusa”
Tarnów 30.09.2017

wakatu stolicy biskupiej lub niemożności wykonywania urzędu synod z mocy prawa zostaje przerwany, aż do decyzji nowego biskupa o jego wznowieniu lub wygaśnięciu (kan. 468 § 2).

Jeśli chodzi o decyzję zwołania synodu diecezjalnego, to prawodawca kodeksowy przekazał tę kompetencję biskupowi diecezjalnemu, który powinien zarządzić synod wówczas, gdy jego zdaniem, po wysłuchaniu rady kapłańskiej, uzasadniają to okoliczności. Do oceny zatem biskupa należy, czy występują okoliczności wskazujące na potrzebę zwołania synodu. Jedynie przykładowo niektóre z nich zostały zawarte w Instrukcji o synodach diecezjalnych z 1997 r.³⁵ Wymienia się tam m.in. potrzebę uzgodnienia w działalności duszpasterskiej, potrzebę aplikacji norm i wskazań prawa powszechnego, poszukiwanie rozwiązań sytuacji trudnych występujących w diecezji, potrzebę uaktywnienia działalności wspólnoty kościelnej. Okoliczności przemawiające za zwołaniem synodu można podzielić na zewnętrzne, wynikające z potrzeby dostosowania do prawa powszechnego, oraz wewnętrzne, będące konsekwencją np. zmiany granic diecezji, promocji aktywności duszpasterskiej, poszukiwanie odpowiedzi na sytuacje trudne, poważne braki w dyscyplinie kościelnej czy błędy w doktrynie³⁶. Z pomocą biskupowi w podjęciu tej decyzji powinna przyjść rada kapłańska, czyli „zespół kapłanów, będący jakby senatem Biskupa i reprezentującym prezbiterium”. Zadaniem tejże rady jest „wspieranie Biskupa w kierowaniu diecezją, zgodnie z przepisami prawa, ażeby możliwie najbardziej pomnażało się dobro pasterskie powierzonej mu części Ludu Bożego” (kan. 495 § 1). Od tego grona biskup ma prawo oczekiwać rzetelnej informacji na temat sytuacji w diecezji, jak również rady, w jaki sposób odpowiadać na wyzwania czasów, jak zaradzać problemom duszpasterskim.

W celu lepszego rozeznania stanu działalności duszpasterskiej w diecezji biskup może poprosić o opinię również diecezjalną radę duszpasterską. Ten organ kolegialny jest bowiem powoływany w diecezji właśnie w celu badania wszystkiego, co wiąże się z działalnością duszpasterską w diecezji oraz przekazywania wynikających z tego wniosków praktycznych (kan. 511). Pomimo tego, iż prawodawca nie nakłada na biskupa obowiązku przeprowadzenia tego rodzaju konsultacji, wydaje się, że warto wysłuchać zdania tejże rady³⁷.

Pomocą w rozeznawaniu okoliczności, które wskazują na konieczność zwołania synodu w diecezji, powinny być również wizytacje kanoniczne, podczas których biskup ma możliwość z bliska przyjrzeć się życiu poszczególnych parafii³⁸.

Jak można zauważyć, nawet po tej bardzo syntetycznej prezentacji zadań biskupa diecezjalnego w związku z synodem diecezjalnym rola pasterza diecezji jest kluczowa,

³⁵ Instrukcja o synodach diecezjalnych, III, A1, s. 531.

³⁶ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, s. 77.

³⁷ M. Sitarz, *Synod diecezjalny...*, s. 336.

³⁸ J. Dyduch, *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy...*, s. 28.

ponieważ właściwie wszystkie decyzje związane z synodem jemu przysługują. Może zatem pojawić się pytanie o miejsce i rolę pozostałych uczestników synodu diecezjalnego.

5. Synod jako instytucja doradcza biskupa diecezjalnego

Omawiając tematykę synodu diecezjalnego, jego znaczenia dla Kościoła lokalnego, udziału poszczególnych grup i osób, nie można tracić z oczu, czym jest synod diecezjalny w aktualnym – posoborowym nauczaniu Kościoła. Przypominając określenia synodu zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego czy w Instrukcji o synodach diecezjalnych należy zwrócić uwagę, że rola kapłanów i innych wiernych w pracach synodu polega na świadczeniu pomocy biskupowi diecezjalnemu dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej. Charakter pomocniczy, doradczy został zatem wyraźnie określony już w samych definicjach synodu. Warto również zauważyć, że spośród wszystkich instytucji pomocniczych i doradczych w diecezji, takich jak np. rada kapłańska, kolegium konsultorów, rada duszpasterska czy kuria diecezjalna, synod diecezjalny zajmuje uprzywilejowane miejsce, przede wszystkim dlatego, że angażuje cały Kościół partykularny³⁹.

Jak już zostało to wskazane, głos doradczy stanowi nieocenioną pomoc zarówno w procesie rozeznawania zasadności zwołania synodu, problematyki, która powinna być na nim podjęta, podczas prac przygotowawczych, jak również już podczas trwania samego synodu i formułowania jego decyzji. Wydaje się, że po zakończeniu synodu i po promulgowaniu dokumentów synodalnych przez biskupa ich rozpowszechnienie i realizacja również nie jest w pełni możliwa bez zaangażowania wszystkich stanów w Kościele: duchownych, osób konsekrowanych oraz świeckich.

Głos zatem doradczy uczestników synodu diecezjalnego, będący kompetentną radą, opinią poprzedzoną dokładnym i wszechstronnym rozeznaniem sytuacji, można zatem uznać za ogromnie ważny wkład dla dobra całej diecezji, ponieważ stanowi on przygotowanie do podjęcia decyzji przez biskupa.

Warto w tym miejscu przytoczyć słowa kard. Karola Wojtyły, który jako arcybiskup krakowski zwrócił uwagę na wielkie znaczenie w życiu, a zwłaszcza w życiu społecznym, właściwej rady, opinii, rozeznania, naświetlenia spraw, którymi żyje dana społeczność i dla których działa. Bez tej doradczej funkcji ani ustanawiane prawa, ani podejmowane decyzje, ani nawet ich wykonywanie nie może być głęboko zakorzenione w życiu wspólnym⁴⁰.

Synod diecezjalny jest bardzo dobrą okazją do zaangażowania wszystkich wiernych w prace dla wspólnego dobra oraz do rozbudzenia współodpowiedzialności za sprawy

³⁹ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, s. 73.

⁴⁰ J. Dyduch, *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy...*, s. 26.

diecezji. Jednocześnie wiodąca pozycja biskupa odzwierciedla jego obecność w Kościele lokalnym, dla którego biskup jest widzialnym źródłem i fundamentem jedności tejże wspólnoty wierzących w Chrystusa. Konsekwencją takiej duszpasterskiej wizji synodu diecezjalnego jest sposób jego przygotowania i przebiegu.

6. Prace przygotowawcze i przebieg synodu diecezjalnego

Jak już zostało wspomniane, w posoborowym ujęciu synodu diecezjalnego odstąpiono od określania częstotliwości jego zwoływania. Decyzję tę pozostawiono kompetencji biskupa diecezjalnego, który powinien zwoływać synod, ilekroć uzasadniają to okoliczności. Praktyka dowodzi, że okoliczności te mogą mieć zarówno charakter prawny, jak i pastoralny czy socjalny⁴¹.

Pomyślny przebieg, a nawet skuteczność przeprowadzonego synodu diecezjalnego w bardzo dużej mierze zależy od jego przygotowania. Zaleca się, aby synod przebiegał w dwóch etapach: pierwszym przygotowawczo-roboczym i drugim dyskusyjno-uroczystym. Dyrektorium *Ecclesiae imago* (22 II 1973) w numerze 164 wyraźnie poleca, aby synod był dokładnie przygotowany zarówno przez odpowiednie ułożenie jego treści, jak również przez mobilizowanie opinii publicznej i uświadamianie wszystkich wiernych, stosując różne formy przekazu. W związku ze zmianą sposobu przeprowadzania synodu diecezjalnego, wydłużył się czas jego trwania nawet do kilku lat, podczas gdy pierwsze synody trwały przez kilka dni.

Na początku synodu biskup ma obowiązek ustanowienia komisji przygotowawczej. Wydane w 1973 r. Dyrektorium *Ecclesiae imago* wskazywało na konieczność powoływania kilku komisji przygotowawczych. Po latach doświadczeń w Instrukcji o synodach diecezjalnych z 1997 r. stwierdzono jednak, że lepszym rozwiązaniem będzie istnienie jednej komisji, w skład której wchodziłoby przedstawiciele zarówno duchownych, osób konsekrowanych, jak i wiernych świeckich. Wszyscy oni powinni odznaczać się roztropnością duszpasterską i kompetencją zawodową. W komisji przygotowawczej nie powinno zabraknąć ekspertów z zakresu prawa kanonicznego, teologii, liturgii oraz osób posiadających doświadczenie duszpasterskie.

Komisja przygotowawcza pomaga biskupowi w kwestiach dotyczących organizacji i przygotowania synodu, w wyznaczaniu jego członków oraz w określeniu pytań, które mają być rozważane podczas etapu drugiego, czyli sesji synodalnych. Komisja ta bierze również udział w przygotowaniu przez biskupa diecezjalnego regulaminu synodu, w którym, zgodnie ze wskazaniem Instrukcji o synodach diecezjalnych, powinno być doprecyzowane m.in.

⁴¹ K. Rogala, *Synod diecezjalny, jego historia...*, s. 159.

ilu przedstawicieli osób świeckich i konsekrowanych ma wchodzić w skład synodu, jakie będą zasady wyboru członków synodu, zasady ukonstytuowania struktur synodalnych oraz sposób postępowania podczas sesji synodalnych, sposób wypowiedzi (ustnie lub pisemnie) czy też głosowania⁴². Przy pomocy komisji przygotowawczej biskup przedstawia wiernym potrzeby diecezji, inicjatywy apostolskie i inne zagadnienia, które mają stać się przedmiotem obrad synodu⁴³.

Odpowiedzialność za sprawy techniczno-organizacyjne (m.in. przesyłanie dokumentacji, sporządzanie protokołów, księgowość) biskup może powierzyć powołanemu specjalnie w tym celu sekretariatowi synodu, na czele którego stalby członek komisji przygotowawczej⁴⁴.

W związku z tym, że informowanie na temat znaczenia synodu i postępujących prac nie tylko bezpośrednio zaangażowanych, ale wszystkich diecezjan jest sprawą ogromnie ważną, zasadne jest utworzenie w tym celu biura prasowego synodu. W obecnej dobie rozwoju środków masowego przekazu, zwłaszcza internetu, wydaje się, że mogą one być skutecznym narzędziem nie tylko przekazywania informacji o pracach synodu, ale również uczestniczenia w nich jak największej liczby wiernych, poprzez włączenie się w dyskusje i poszukiwanie właściwych rozwiązań. Odpowiedzialni za przekaz informacji powinni być również uważni na ewentualnie pojawiające się fałszywe opinie, tak aby edukacja w kwestiach synodu przyczyniała się do budowania prawdziwej jedności między poszczególnymi członkami wspólnoty diecezjalnej. Rozpowszechnianie informacji z prac synodu z pewnością spowoduje wzrost zainteresowania tym wydarzeniem i zwiększy szansę na aktywne zaangażowanie się jak największej liczby osób.

Oprócz przekazu medialnego ważnym sposobem przeprowadzenia konsultacji na terenie całej diecezji będzie zaktywizowanie parafii, grup parafialnych, instytutów życia konsekrowanego, uniwersytetów, szkół katolickich. Wierni mogą wówczas zgłaszać swoje postulaty, potrzeby, życzenia⁴⁵. Faza przygotowawcza synodu jest również okazją do przeprowadzenia katechezy na tematy dotyczące nie tylko samego synodu, ale szerzej na tematy związane z życiem Kościoła i udziałem świeckich w jego budowaniu. Cały czas trwania synodu powinien być również wspierany modlitwą indywidualną, jak i wspólnotową.

Wyniki przeprowadzonej ogólnodiecezjalnej konsultacji są niezwykle istotne, ponieważ stanowią one ważny materiał potrzebny do zredagowania dokumentu roboczego synodu. Przygotowaniem tego dokumentu zajmują się eksperci z różnych dziedzin, pracujący pod przewodnictwem komisji przygotowawczej. Po zatwierdzeniu przez biskupa dokumentu

⁴² Instrukcja o synodach diecezjalnych, III, B2, s. 533-534.

⁴³ K. Rogala, *Synod diecezjalny, jego historia...*, s. 165.

⁴⁴ J. Dyduch, *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy...*, s. 29.

⁴⁵ KPK, kan. 212, Instrukcja o synodach diecezjalnych, III, C2, s. 537.

roboczego, zawierającego problematykę, która ma się stać przedmiotem obrad synodu, jest on przesyłany uczestnikom synodu w celu dokładnego przestudiowania⁴⁶.

Drugi etap synodu obejmuje obrady synodalne, które rozpoczynają się od złożenia wyznania wiary przez ich uczestników. Obradom powinna towarzyszyć modlitwa. Na poszczególne sesje powinien być przeznaczony odpowiedni czas tak, aby spokojnie można było podjąć dyskusje na wskazane tematy oraz wyciągnąć wnioski, które posłużą w przygotowaniu uchwał synodu. Jeśli zaistnieje taka potrzeba, przeprowadza się głosowanie nad zgłoszonymi propozycjami. Ważniejsze sesje powinny poprzedzać celebracje liturgiczne, w których mogliby wziąć udział również wierni niebędący członkami synodu. Sesje o najbardziej doniosłym znaczeniu powinny odbywać się w kościele katedralnym⁴⁷.

7. Dokumenty końcowe synodu

Jednym z widzialnych owoców synodu diecezjalnego są uchwały synodu, które są podpisywane i promulgowane przez jedyne ustawodawcę na synodzie, czyli przez biskupa diecezjalnego. W przygotowaniu dokumentów jednak służą pomocą biskupowi biegli z zakresu wiedzy teologicznej, pasterskiej, prawniczej, duchowni, osoby konsekrowane i świeckie, wykorzystując wyniki szerokich konsultacji ogólnodiecezjalnych oraz prac i dyskusji uczestników synodu. Głos doradczy synodu to nie tylko pewna forma uczestnictwa w życiu diecezji, ale zdecydowany wyraz odpowiedzialności za życie i rozwój wszystkich członków diecezji. Głos ten powinien zatem tworzyć zasadniczy trzon ostatecznego osądu i decyzji biskupa⁴⁸.

Jeśli konkretne prawo synodalne nie przewidzi czegoś innego, dokumenty końcowe synodu uzyskują moc obowiązującą miesiąc po urzędowej promulgacji, czyli oficjalnym opublikowaniu w organie urzędowym⁴⁹. Zgodnie z kan. 467 KPK treść dokumentów synodalnych biskup ma obowiązek podać do wiadomości metropolicie i konferencji biskupów. Komunikacja ta ma wymiar eklezjalny, by doświadczenie jednego Kościoła partykularnego pozostawało w łączności i zgodności z normami pozostałych Kościołów partykularnych danego regionu oraz by mogło posłużyć innym jako przykład i zachęta, by pobudziło do wspólnych działań pastoralnych⁵⁰.

Prawodawca kodeksowy nie obliguje biskupa do przesyłania dokumentów synodu diecezjalnego do Stolicy Apostolskiej, natomiast w Instrukcji z 1997 r. o synodach

⁴⁶ J. Dyduch, *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy...*, s. 31.

⁴⁷ Tamże, s. 33.

⁴⁸ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, s. 135.

⁴⁹ KPK, kan. 8 § 2.

⁵⁰ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny...*, s. 90.

diecezjalnych znajdujemy wskazówkę, aby kopie dokumentacji synodalnej biskup diecezjalny, za pośrednictwem legata papieskiego, przesłał do Kongregacji Biskupów lub do Kongregacji Ewangelizowania Narodów⁵¹. Zalecenie to jednak w niczym nie umniejsza roli biskupa diecezjalnego, ponieważ tego rodzaju przekazanie dokumentów jest jedynie formą podania do wiadomości i nie wiąże się z obowiązkiem przejrzenia przez Stolicę Apostolską, wydania *recognitio* czy *nihil obstat*.

Jeśli chodzi o formę dokumentów końcowych, to wyróżnia się dekrety i deklaracje. Uchwały potwierdzające prawdy wiary lub normy prawa powszechnego posiadają charakter deklaracji. Natomiast uchwały o walorze typowo normatywnym lub zawierające wskazówki na przyszłość przyjmują formę dekretów.

Podsumowanie

Ujęcie synodu diecezjalnego po II Soborze Watykańskim jest bardzo dynamiczne. Wprowadza nowe postrzeganie synodu nie tylko jako formę aplikowania prawa powszechnego, co jest oczywiście istotną funkcją synodu, ale również jako wydarzenie pastoralne, obejmujące wszystkich członków wspólnoty diecezjalnej, mające na celu dobro wspólne. Synod zatem jest swoistym egzaminem z eklezjologii praktycznej⁵², podczas trwania synodu wszyscy członkowie Kościoła partykularnego uczą się bardziej wsłuchiwać w natchnienia Ducha Świętego oraz uczą się sztuki wzajemnego słuchania i dialogu. Odnowa diecezji zaczyna się bowiem od odnowy serc jej członków, którzy wsłuchani w słowo Boże, umocnieni we wspólnocie podejmą trud realizowania dróg, które podczas synodu odkryli.

Dowartościowanie osób świeckich zdecydowanie wzmocniło aspekt duszpasterski synodu, poczucie wspólnoty i współodpowiedzialności za nią. Również wśród zadań stawianych przed synodem często znajduje się kwestia zweryfikowania i ożywienia działalności duszpasterskiej, szukanie nowych sposobów duszpasterzowania.

Mimo że pracodawca kościelny nie wprowadza pojęcia „synod duszpasterski”, to jednak nie ma wątpliwości, że każdy synod ma na celu dobro duchowe wiernych, a zatem ma charakter duszpasterski⁵³. Również zaangażowanie wspólnoty diecezjalnej w prace synodu, zainteresowanie tematem i włączenie w proces konsultacyjny jak największej liczby wiernych jest niewątpliwie argumentem za duszpasterskim charakterem tej wielowiekowej instytucji Kościoła.

⁵¹ Instrukcja o synodach diecezjalnych, V, 5, s. 545.

⁵² P. Rabczyński, *Synod diecezjalny odpowiedzią...*, s. 234.

⁵³ W. Góralski, *Charakterystyka i ocena II Polskiego Synodu Plenarnego i współczesnych synodów diecezjalnych w Polsce*, w: *II Polski Synod Plenarny a synody diecezjalne*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, A. Pastwa, Lublin 2015, s. 51.

IX DIECEZJALNE FORUM
RUCHÓW I STOWARZYSZEŃ KATOLICKICH
„Kościół na wzór Chrystusa”
Tarnów 30.09.2017

Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że zwrócenie większej uwagi na aspekt duszpasterski, na zaangażowanie wszystkich diecezjan, na włączenie w prace z większym poczuciem odpowiedzialności katolików świeckich nie deprecjonuje aspektu prawnego tego wydarzenia. Synod bowiem, mimo ogromnie ważnych akcentów pastoralnych, nie przestał być przestrzenią sprawowania przez biskupa diecezjalnego władzy rządzenia, zwłaszcza władzy ustawodawczej, którą na synodzie sprawuje w sposób uroczysty. Również podkreślenie roli i zaangażowania wiernych świeckich nie może przesłonić zadań, które w odnowie oblicza diecezji przypadają posłudze kapłanów⁵⁴.

Podsumowując można stwierdzić, że te dwa aspekty synodu: prawny i duszpasterski, nie stoją w sprzeczności ze sobą, wręcz przeciwnie są wzajemnym dopełnieniem i wskazują na różne wymiary Kościoła na ziemi.

⁵⁴ J. Dyduch, *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy...*, s. 27.